

Universiteit
Leiden

The Netherlands

**De normering van academisch ondernemerschap:
perspectieven vanuit het onderwijs(bekostigings)recht, het
Europees staatssteunrecht en de academische vrijheid &
wetenschappelijke integriteit**

Mohammad, A.H.A.

Citation

Mohammad, A. H. A. (2023, January 24). *De normering van academisch ondernemerschap: perspectieven vanuit het onderwijs(bekostigings)recht, het Europees staatssteunrecht en de academische vrijheid & wetenschappelijke integriteit. Meijers-reeks*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3513003>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3513003>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De normering van academisch ondernemerschap

De normering van academisch ondernemerschap

Perspectieven vanuit het onderwijs(bekostigings)recht,
het Europees staatssteunrecht en de academische
vrijheid & wetenschappelijke integriteit

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van rector magnificus prof.dr.ir. H. Bijl,
volgens besluit van het college voor promoties
te verdedigen op dinsdag 24 januari 2023
klokke 15:00 uur

door

Ali Hussein Ali Mohammad

geboren te Bagdad (Irak)

in 1991

Promotores: prof. mr. T. Barkhuysen
prof. mr. drs. W. den Ouden

Promotiecommissie: dr. mr. P.C. Adriaanse
prof. mr. J.E. van den Brink (Universiteit van Amsterdam)
prof. dr. R. van Schoonhoven (VU Amsterdam)
prof. mr. C.J.J.M. Stolker
prof. mr. W.J.M. Voermans
prof. mr. P.J.J. Zoontjens (Tilburg University)

Deze publicatie maakt deel uit van het project *The Good, the Bad and the Uncertain. Academic Entrepreneurship in Legal Context* (met projectnummer 406-15-099) van het onderzoeksprogramma Onderzoekstalent dat (mede) is gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

Omslagontwerp: Primo!Studio, Delft
Opmaak binnenwerk: Anne-Marie Krens – Tekstbeeld – Oegstgeest
Drukwerk: Ipskamp Printing, Amsterdam

© 2023 A.H.A. Mohammad

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van vervaelvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet of de repressrechtregeling van Stichting Reprecht dient daarvoor een billijke vergoeding te worden voldaan aan Stichting Reprecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprecht.nl). Voor het vervaelvoudigen en openbaar maken van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave als toelichting bij het onderwijs, bijvoorbeeld in een (digitale) leeromgeving of een reader (art. 16 Auteurswet), dient een regeling te worden getroffen met Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

Dit proefschrift vloeit voort uit mijn interesse in het economisch bestuursrecht en het onderwijsrecht. Deze interesse is ontstaan tijdens het schrijven van mijn bachelorscriptie onder begeleiding van Willemien den Ouden en Alke Metselaar. De scriptie ging over private activiteiten van hogeronderwijsinstellingen, een onderwerp dat was geïnspireerd door Tom Barkhuysen. Voor een artikelversie van de scriptie kreeg ik een aanmoedigingsprijs, die werd uitgereikt door wijlen Dick Mentink (de toenmalige voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid). Dit heeft mij gemotiveerd om verder te gaan in het wetenschappelijk onderzoek. Verschillende personen hebben mij tijdens de rechtenstudie geholpen mij verder te bekwamen in de voornoemde rechtsgebieden, zoals Alke Metselaar en Paul Adriaanse voor het Europees staatssteunrecht en Machteld Claessens voor het onderwijsrecht. Ik heb destijds ook steun gekregen in de vorm van een masterbeurs, verstrekt door Van Kleef & Partners, waarmee ik kon deelnemen aan congressen, seminars en cursussen over het Europees staatssteunrecht. Die kennis kwam goed van pas bij het schrijven van mijn masterscriptie over het (on)gelijk speelveld in het onlineonderwijs. Na de studie kon ik met een subsidie van NWO aan de slag met onderzoek naar de normering van academisch ondernemerschap. Dit proefschrift is het resultaat hiervan.

Voor de totstandkoming van dit proefschrift wil ik in dit voorwoord een aantal personen in het bijzonder bedanken. Om te beginnen mijn promotoren Willemien den Ouden en Tom Barkhuysen. Zij hebben mij al vroeg in de studie juridisch gevormd en mij tijdens het promotietraject zeer betrokken begeleid. Ze maakten op elk moment tijd vrij om stukken te lezen en te overleggen.

Daarnaast wil ik de leescommissie – bestaande uit Paul Adriaanse, Jacobine van den Brink, Renée van Schoonhoven, Carel Stolker, Wim Voermans en Paul Zoontjens – bedanken voor de opbouwende kritiek en nuttige suggesties. Winfried Temme ben ik erkentelijk voor zijn scherpe blik op de teksten en het voetnotenapparaat. Mijn dank gaat ook uit naar Jonathan Huijts, Daan Kuijpers voor hun hulp hierbij en naar Anne-Marie Krens voor de vormgeving van het manuscript.

Tijdens het schrijven van dit proefschrift heb ik ontzettend veel geleerd van iedereen die ruim tijd heeft vrijgemaakt om mij te vertellen over werkzaamheden rondom het academisch ondernemerschap, waaronder toezichthouders, bestuurders, universitair personeel en ondernemers. Ten tijde van de voorbereiding van het promotietraject heb ik profijt gehad van de klankbord-

groep, bestaande uit Jan Adriaanse, Kees Schuyt, Peter van der Sijde en Hans Vossensteyn.

Het schrijven van het proefschrift heb ik mogen doen in een fantastische omgeving: de afdeling Staats- en bestuursrecht van de Universiteit Leiden. Daar heb ik het promoveren nooit ervaren als een solistische aangelegenheid. Dat is onder andere te danken aan mijn toenmalige collega's van de beroemde 'A-gang': mijn kamergenoten Georgina Kuipers en Gert Jan Geertjes, Joost Westerweel, Catheel Pino en Heleen van Amerongen. Ik kijk ook met plezier terug op de samenwerking met mijn andere collega's en de discussies met Ymre Schuurmans, Clara van Dam, Geerten Boogaard en Reijer Passchier. Buiten de afdeling heb ik veel gehad aan gesprekken met Stefaan Van den Bogaert, Stijn Voskamp, Tobias van der Wal, Marishka Neekilappillai, Stefan de Jong en Willem Jansen. Ik ben ook dankbaar voor de werkplek die Stibbe ter beschikking heeft gesteld. Ik heb in die inspirerende omgeving veel schrijfwerk kunnen verzetten.

In mijn huidige werkomgeving hebben mijn collega's Beerend van Dijk, Eva Kooreman, Jurien Korzelijs, Olaf Kwast, Kinga Mikos, Jan van der Sommen en Emma de Vries mij op de been gehouden naar de eindstreep. Olaf Kwast schreef al aan het begin van het promotietraject een positieve recensie. Ik hoop dat ik het allemaal waar heb mogen maken. De afgelopen twee jaar heb ik mogen samenwerken in een bijzonder team binnen het ministerie van VWS, dat grote betrokkenheid toonde bij de afronding van het manuscript. Ik dank de teamleden voor de aanmoediging en Job Buiting voor de gedachtewisselingen over de academische vrijheid.

Mijn paranimfen Ali Al Khatib en Nadir Khalil waren er altijd om morele steun te bieden en juridisch uit te dagen. Samen met Rob Honig, trokken zij mij regelmatig achter mijn bureau vandaan om eens wat anders te doen. Ik heb ook veel steun mogen ervaren van Tamar de Waal, Ola Al Khatib, Dennis Tang, Laura Burgers, Andrew Li Yim en natuurlijk de onlosmakelijke groep vrienden Raoul Cats, Yishu Chen, Homan Cheung, Marijntje Gerritsen, Kevin Gong, Laura Janssen, Chaemin Kong en Nanneke Wisman.

Mijn ouders Fatima en Hussein, Samir, Samaa en Arnout, Salie, Ngoc Anh en Nhu Quynh: dankzij jullie aanmoediging en begrip voor de drukke tijden heb ik dit proefschrift kunnen schrijven.

Tot slot wil ik mijn wederhelft Mai Ngoc bedanken. Mijn grote supporter, vertrouwde coach en scherpzinnige sparringpartner. Door jouw onvoorwaardelijke liefde kan ik boven mezelf uitstijgen. En lieve Liên Ly, jouw komst heeft mij zoveel levenskracht gegeven dat de afronding van het proefschrift in een stroomversnelling kwam. Hopelijk inspireer ik je ooit om de waarde van een vrije en verantwoordelijke zoektocht naar de waarheid te koesteren.

Dit onderzoek is afgesloten op 1 juni 2022. Met ontwikkelingen na deze tijd is, op enkele uitzonderingen na, geen rekening gehouden.

Rotterdam, november 2022

Inhoudsopgave

LIJST VAN AFKORTINGEN

XIII

1	INLEIDING	1
1.1	Introductie	1
1.2	Positieve maar vooral negatieve berichtgeving in de media	2
1.3	Probleemverkenning: duidelijkheid van de juridische kaders	4
1.4	Onderzoeksopzet: onderzoeksvraag, afbakening en methode	6
1.4.1	Onderzoeksvraag	6
1.4.2	Duidelijkheid van regelgeving	7
1.4.3	Methode van onderzoek	12
1.5	Bijdrage aan de bestaande literatuur	12
1.5.1	Rechtsliteratuur	12
1.5.2	Andere literatuur	14
1.6	Opzet	15
2	OMSCHRIJVING ACADEMISCH ONDERNEMERSCHAP, ACHTERGROND EN ACTOREN	17
2.1	Inleiding	17
2.2	Begripsomschrijving academisch ondernemerschap	18
2.2.1	Inleiding	18
2.2.2	Academisch ondernemerschap	19
2.2.3	Vormen van academisch ondernemerschap	21
2.2.3.1	Universitaire spin-off, start-ups en technologieoverdracht	22
2.2.3.2	Contractonderwijs, contractonderzoek en andere vormen van dienstverlening	23
2.2.3.3	Faciliterende activiteiten: kennistransferoffices, ondernemerswerkplaatsen, wetenschapsparken en durfkapitaal	24
2.2.4	Verwante begrippen	29
2.2.4.1	Ondernemende universiteit	29
2.2.4.2	Hybride universiteit	30
2.2.4.3	Third Generation University	31
2.2.4.4	Commodificatie	31
2.2.5	Tussenconclusie	31
2.3	Opkomst van het academisch ondernemerschap	32
2.3.1	Algemeen	32

2.3.2	Invloed vanuit Amerikaanse wetgeving	32
2.3.2.1	De Bayh-Dole Act	32
2.3.2.2	Een veranderde tijdsgeest: pre-Bayh-Dole-Act	35
2.3.3	Veranderd octrooi beleid in Nederland	38
2.3.4	Veranderd onderwijs- en innovatiebeleid in Nederland	43
2.3.5	Tussenconclusie	46
2.4	Risico's van het academisch ondernemerschap	47
2.4.1	Inleiding	47
2.4.2	Weglekken van publieke middelen	47
2.4.3	Oneerlijke mededinging	48
2.4.4	Aantasting academische vrijheid en wetenschappelijke integriteit	49
2.4.5	Tussenconclusie	51
2.5	Actoren uit het speelveld en bijbehorende regelgeving	52
2.5.1	Algemeen	52
2.5.2	Universiteiten en interne betrokkenen	52
2.5.2.1	Overzicht	52
2.5.2.2	Universiteiten	53
2.5.2.3	Universitair medische centra	56
2.5.2.4	Personeel	57
2.5.2.5	Studenten	59
2.5.2.6	Universiteitsraad	60
2.5.2.7	Universiteitsbestuur	60
2.5.2.8	Instellingsaccountant	63
2.5.2.9	Functionaris of Commissie Wetenschappelijke Integriteit	63
2.5.2.10	Raad van toezicht	64
2.5.2.11	KTO	65
2.5.3	Externe betrokkenen	66
2.5.3.1	Start-ups	66
2.5.3.2	Universiteit in relatie tot externen	68
2.5.3.3	Gemeente en provincie	69
2.5.3.4	Ministeries	71
2.5.3.5	Europese Unie	73
2.5.3.6	Inspectie van het Onderwijs	75
2.5.3.7	LOWI	76
2.5.4	Tussenconclusie	77
2.6	Conclusie	77
3	ONDERWIJS(BEKOSTIGINGS)RECHT	81
3.1	Inleiding	81
3.2	Voorgeschiedenis	82
3.2.1	Nota contractonderzoek	82
3.2.2	HOAK-nota en de WHW	87
3.2.3	Nogmaals kritiek van de Algemene Rekenkamer	90
3.2.4	Wet Korte Klap en vervolg	92
3.2.5	Voorbeeld toepassing regelgeving: University of Groningen Yantai	94
3.2.5.1	Voortraject	94
3.2.5.2	Het rapport van de Inspectie van het Onderwijs	95

3.2.5.3	Knelpunten	97
3.2.6	Tussenconclusie	97
3.3	De Beleidsregel investeren met publieke middelen in private activiteiten	98
3.3.1	Inleiding	98
3.3.2	Doel, reikwijdte en juridische status van de beleidsregel	98
3.3.2.1	Doel van de beleidsregel	98
3.3.2.2	Juridische status en verhouding tot de WHW	99
3.3.2.3	Reikwijdte en relatie met andere regelgeving	101
3.3.2.3.1	Regeling beleggen, lenen en derivaten 2016	102
3.3.2.3.2	Subsidies	103
3.3.3	Inhoud van de beleidsregel: begrippen en voorwaarden	113
3.3.3.1	Begripsbepalingen	113
3.3.3.1.1	Private activiteiten	113
3.3.3.1.2	Publieke middelen	116
3.3.3.1.3	Integrale kostprijs	116
3.3.3.2	Inhoudelijke voorwaarden	118
3.3.4	Tussenconclusie	123
3.4	Duidelijkheid in het onderwijs(bekostigings)recht	124
3.4.1	Inleiding	124
3.4.2	De specificatie van de normstelling en open normcondities	124
3.4.3	Vaagheid van in de normstelling opgenomen begrippen	126
3.4.4	Inconsistenties	128
3.4.5	Aantal voorwaarden voor het intreden van een rechtsgevolg	128
3.4.6	Delegatie van de wettelijke bevoegdheid	129
3.4.7	Tussenconclusie	130
3.5	Conclusie	130
4	EUROPEES STAATSTEUNRECHT	131
4.1	Inleiding	131
4.2	Overzicht	133
4.2.1	De-minimisverordening	134
4.2.2	Algemene groepsvrijstellingsverordening	135
4.2.3	Diensten van algemeen economisch belang	137
4.3	Het bestaan van een onderneming	139
4.3.1	Economische activiteiten	139
4.3.2	Onderwijs, onderzoek en kennisoverdracht als economische activiteiten	141
4.3.3	Beoordelingskader bij het verzorgen van onderwijs	142
4.3.3.1	Elementen 1 en 2: Onderwijsdiensten versus ‘sociale, culturele en opvoedkundige taken’	147
4.3.3.2	Element 3: Markt versus solidariteit	152
4.3.4	Beoordelingskader bij het verrichten van onderzoek	154
4.3.5	Beoordelingskader bij kennisoverdracht	157
4.3.6	Zuiver ondersteunende activiteiten	159
4.3.7	Toepassing van de beoordelingskaders: voorbeelden uit de beschikkingenpraktijk	163
4.3.7.1	Besluiten van de Europese Commissie	164

4.3.7.2	De Autoriteit Consument en Markt	169
4.3.8	Resumerend	171
4.4	Toerekenbaarheid aan de staat en staatsmiddelen	171
4.5	Voordeel	175
4.5.1	Algemene uitgangspunten in Mededeling betreffende het begrip staatssteun	175
4.5.2	Uitgangspunten in de Kaderregeling Onderzoek, Ontwikkeling & Innovatie	178
4.5.3	Uitspraak Delftship	180
4.5.4	Nederlandse situatie	181
4.6	Selectiviteit	182
4.7	Vervalsen van de mededinging en beïnvloeden van het interstatelijk handelsverkeer	182
4.8	Duidelijkheid in het Europese staatssteunrecht	184
4.8.1	Inleiding	184
4.8.2	Openbaar en nationaal onderwijsstelsel	184
4.8.3	Hoofdzakelijke financiering met overheidsmiddelen	185
4.8.4	Onderzoeksorganisaties	186
4.8.5	Omslagpunt naar economische activiteit	86
4.8.6	Herinvesteren in de kerntaken	186
4.8.7	Zuiver ondersteunende activiteiten	187
4.8.8	Overheidsmiddelen	187
4.8.9	Marktprijs en kostprijs	187
4.9	Conclusie	188
5	ACADEMISCHE VRIJHEID EN WETENSCHAPPELIJKE INTEGRITEIT	189
5.1	Inleiding	189
5.2	Academische vrijheid	191
5.2.1	Rechtsbronnen	191
5.2.2	Interpretaties in de juridische literatuur	193
5.2.2.1	De waaierbenadering van Groen	194
5.2.2.2	De wetshistorische benadering van Louw	199
5.2.2.3	De functionele grondrechtelijke benadering van Zoontjens	200
5.2.2.4	De rechtsvergelijkende benadering van Barendt	203
5.2.2.5	De mensenrechtelijke benadering van De Baets	205
5.2.2.6	De 'Global Administrative Law'-benadering van Ruffert & Steinecke	209
5.2.2.7	De grondrechtelijke benadering van Vrielink e.a. (LERU)	211
5.2.3	Betekenis van de academische vrijheid voor het academisch ondernemerschap	213
5.2.3.1	Wetenschapsbelangen in relatie tot andere belangen	213
5.2.3.2	Aard van de academische vrijheid	217
5.2.3.3	Academische vrijheid kent geen plichten	218
5.2.3.4	Relevantie voor het academisch ondernemerschap	218
5.3	Nationaal recht	223
5.3.1	Academische vrijheid in de WHW	223
5.3.1.1	Artikel 1.6 WHW	223

5.3.1.2	Artikel 1.6 WHW en de Wet openbaarheid bestuur	225
5.3.1.3	Academische vrijheid en output-normen	229
5.3.1.4	Resumerend	231
5.3.2	De instellingsautonomie, de faculteitsautonomie en het recht op zelfbestuur naast de academische vrijheid	231
5.3.3	Nevenrechten naast de academische vrijheid	233
5.3.3.1	De vrijheid van onderwijs in de Grondwet	233
5.3.3.2	De vrijheid van meningsuiting in de Grondwet	234
5.3.3.3	Andere grondrechten	237
5.3.4	Juridisch niet-bindende documenten	239
5.3.5	Tussenconclusie	243
5.4	Europees recht	244
5.4.1	Academische vrijheid in het Handvest van de Grondrechten van de EU	244
5.4.2	Het recht op onderwijs uit het EVRM	248
5.4.3	De vrijheid van meningsuiting uit het EVRM	248
5.4.4	Rode draden Straatsburgse jurisprudentie	266
5.4.5	Toepassing van artikel 10 EVRM door de Nederlandse rechter	267
5.4.6	Juridisch niet-bindende verklaringen en documenten	275
5.4.7	Tussenconclusie	281
5.5	Internationaal recht	281
5.5.1	Wetenschappelijke vrijheid in het IVESCR	281
5.5.2	Vrijheid van meningsuiting en vrijheid tot vereniging uit het IVBPR	283
5.5.3	Andere verdragen	283
5.5.4	Juridisch niet-bindende verklaringen	284
5.5.5	Resumerend	284
5.6	Tussenconclusie academische vrijheid	285
5.7	Wetenschappelijke integriteit	285
5.7.1	Omschrijving van de wetenschappelijke integriteit	285
5.7.2	De juridische status en inhoud van de gedragscodes	289
5.7.2.1	Algemeen	289
5.7.2.2	Notitie Wetenschappelijke integriteit en notitie Wetenschappelijk Onderzoek	289
5.7.2.3	Wetenschap op bestelling: Verklaring van wetenschappelijke onafhankelijkheid	291
5.7.2.4	Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit	293
5.7.2.5	Code ter voorkoming van oneigenlijke beïnvloeding door belangenverstrengeling	296
5.7.2.6	European Code of Conduct for Research Integrity	298
5.7.3	Internationale verklaringen	299
5.8	Rechtsbescherming	301
5.8.1	Procedures over wetenschappelijke integriteit	301
5.8.2	LOWI-adviezen	302
5.8.3	Rode draden LOWI-adviespraktijk	313
5.8.4	Voorbeeld 1: nevenwerkzaamheden	314
5.8.4.1	Jurisprudentie	314
5.8.4.2	Bredere discussie over nevenwerkzaamheden	316
5.8.4.3	Standpunt regering	322

5.8.5	Voorbeeld 2: <i>funding bias</i>	324
5.9	Tussenconclusie	328
5.10	Tot slot: duidelijkheid van de academische vrijheid en wetenschappelijke integriteit	329
6	SAMENVATTENDE SLOTBESCHOUWING	333
6.1	Inleiding	333
6.2	Bevindingen en beschouwingen ten aanzien van de deelvragen	334
6.2.1	Wat is het academisch ondernemerschap, wat is de achtergrond hiervan, welke risico's zijn er en wie zijn de betrokken actoren?	334
6.2.1.1	Wat is het academisch ondernemerschap?	334
6.2.1.2	Wat is de achtergrond hiervan?	336
6.2.1.3	Welke risico's zijn er?	338
6.2.1.4	Wie zijn de betrokken actoren?	338
6.2.2	In hoeverre mogen universiteiten in het academisch ondernemerschap publieke middelen investeren en hoe dienen universiteiten zich hierbij te verhouden tot andere ondernemers?	340
6.2.2.1	Onderwijs(bekostigings)recht	340
6.2.2.2	Europees staatssteunrecht	346
6.2.3	Op welke wijze worden in de context van het academisch ondernemerschap de academische vrijheid en de wetenschappelijke integriteit gewaarborgd?	349
6.2.3.1	Academische vrijheid	349
6.2.3.2	Wetenschappelijke integriteit	349
6.2.4	Er is normering van het academisch ondernemerschap inzake (1) investeringen met publieke middelen en (2) het waarborgen van de academische vrijheid en wetenschappelijke integriteit. In hoeverre is die normering duidelijk, in die zin dat de betrokken actoren binnen de universiteiten of andere normadressaten eruit kunnen afleiden wat van hen wordt verwacht?	351
6.2.4.1	Onderwijs(bekostigings)recht	352
6.2.4.2	Europees staatssteunrecht	353
6.2.4.3	Academische vrijheid en wetenschappelijke integriteit	354
6.3	Beantwoording van de hoofdvraag: op welke wijze wordt het academisch ondernemerschap in Nederland genormeerd en in hoeverre is deze normering duidelijk voor betrokken actoren binnen universiteiten en andere betrokkenen?	355
6.4	Hoe nu verder?	358
6.5	Slot	359
	SUMMARY	361
	LITERATUURLIJST	367
	RECHTSPRAAKREGISTER	389
	CURRICULUM VITAE	395

Lijst van afkortingen

AAAS	American Association for the Advancement of Science
ACM	Autoriteit Consument en Markt
AG	Advocaat-Generaal
AGVV	Algemene Groepsvrijstellingsverordening
ALLEA	ALL European Academies
Arvodi	Algemene rijksvoorwaarden voor diensten
Awb	Algemene wet bestuursrecht
AWTI	Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie
AR	Aanwijzing (van de Aanwijzingen voor de regelgeving)
BIE	<i>Bijblad bij de Industriële Eigendom</i>
azM	academisch ziekenhuis Maastricht
Btw-richtlijn	Richtlijn 2006/112/EG van de Raad van 28 november 2006 betreffende het gemeenschappelijke stelsel van belasting over de toegevoegde waarde
cao	Collectieve arbeidsovereenkomst
CBb	College van Beroep voor het bedrijfsleven
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
COSME	Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises
CWI	Commissie Wetenschappelijke Integriteit
EASI	Europees programma voor werkgelegenheid en sociale innovatie
EC	Europese Commissie
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
EEG	Europese Economische Gemeenschap
EER	Europese Economische Ruimte
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EHRC	European Human Rights Cases
EIB	Europese investeringsbank
EIC	European Innovation Council
EIF	Europees investeringsfonds
EU	Europese Unie
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
ESF	European Science Foundation
EVA	Europese Vrijhandelsassociatie
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
EZK	Economische Zaken en Klimaat
FET	Future and Emerging Technologies
FFP	Fabrication, Falsification, Plagiarism
FD	<i>Het Financieele Dagblad</i>

FTM	<i>Follow the Money</i>
FR	Financieel Reglement
GW	Grondwet
HOAK	Hoger Onderwijs Autonomie en Kwaliteit
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HVJ	Hof van Justitie
HR	Hoge Raad
IE	Intellectueel eigendom
IER	Intellectuele eigendomsrechten
IVBPR	Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten
IVESCR	Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten
KMO	Kleine of middelgrote onderneming
KB	Koninklijke Bibliotheek
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
KTO	Knowledge transfer office
LERU	League of European Research Universities
LOWI	Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit
LNV	Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MCN	Bureau MilieuConsult Nederland
MEOP	Market Economy Operator Principle
MIT	Mkb-innovatiestimulering Regio en Topsectoren
NFU	Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra
NRC	<i>Nieuwe Rotterdamse Courant</i>
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCW	Onderwijs, Cultuur & Wetenschappen
OEC	Ontwikkel en Expertise Centrum
OER	Onderwijs- en examenregeling
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OP	Operationeel programma
PCT	Patent Cooperation Treaty
QRP	Questionable research practice
Rb.	Rechtbank
R&D	Research & Development
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RJ	Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving
ROC	Regionaal Opleidingencentrum
ROM	Regionale ontwikkelingsmaatschappij
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
SC	SC Online (Staatscourant)
SEP	Standard Evaluation Protocol
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek
TO2	Toegepast Onderzoek Organisaties
TTO	Technology transfer office
TU	Technische Universiteit

TU/e	Technische Universiteit Eindhoven
UMC	Universitair medisch centrum
UvA	Universiteit van Amsterdam
UVRM	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens
VNO-NCW	Verbond van Nederlandse Ondernemingen – Nederlands Christelijk Werkgeversverbond
VSNU	Vereniging van Nederlandse Universiteiten (oud), Universiteiten van Nederland (nieuw)
VU	Vrije Universiteit
VWEU	Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie
WHW	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
Wob	Wet openbaarheid van bestuur
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
WOT	Wet op het onderwijstoezicht
WUR	Wageningen Universiteit & Research
WWO	Wet op het wetenschappelijk onderwijs
ZonMw	Nederlandse organisatie voor gezondheidsonderzoek en zorginnovatie